

Archiv obce Česká Bříza

1850–1945 (1951)

Inventář

EL NAD č.: 187

AP č.: 315

Mgr. Jiří Kříž

Plasy 2015

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	6
Seznam použitých pramenů a literatury	7
Inventární seznam	8

I. Vývoj původce archiválií

Obec Česká Bříza leží 10 km severně od Plzně (49°49'34.803"N, 13°25'48.688"E) na katastrálním území téhož jména v nadmořské výšce 385 m. Prvně je ves připomínána v roce 1401, kdy byla společně s Habrovou majetkem rokycanského augustiniánského proboštství. Od 16. století je ves označována jako Německá Bříza (něm. Deutsch Břzis, Teutschen Bzis). Toto pojmenování vysvětluje A. Profous tím, že ves byla na rozdíl od nedaleké Horní Břízy založena na základě německého práva. Název Německá Bříza se pak užíval až do roku 1945, kdy 22. května místní národní výbor odhlasoval, že požádá o přejmenování obce na Českou Břízu. Na základě vyhlášky ministerstva vnitra ze dne 25. ledna 1949 byla obec přejmenována na Břízka a teprve 18. ledna 1950 vyhláškou č. 3/1950 Sb., o změnách úředních názvů míst v roce 1949, definitivně pojmenována Česká Bříza.

Když bylo proboštství v roce 1547 zrušeno, získalo jeho majetek i s Německou Břízou město Rokycany. Město bylo za účast na stavovském povstání postiženo pobělohorskými konfiskacemi a ves připadla plaskému klášteru. V rámci plaského panství zůstala ves až do zrušení patrimoniální správy.

Do roku 1848 byl nejnižší správní instancí vrchnostenský (patrimoniální) úřad. Zrušením poddanství vrchnostenská správa zanikla. Posledním patrimoniálním držitelem byl kníže Klement Václav Lothar Metternich-Winneburg. Dne 1. července 1850 vstoupilo v platnost tzv. Stadionovo prozatímní obecní zřízení č. 170/1849 říšského zákoníku ze dne 17. března 1849, na jehož základě se staly nejnižším správním článkem samosprávné místní obce. Vycházelo se hlavně z josefínských katastrálních obcí, s tím rozdílem, že sídliště se mělo stát buď obcí, anebo součástí obce jako tzv. osada. Německá Bříza se stala samostatnou obcí a prvním starostou byl v letech 1850–1855 Josef Honomichl. Obec byla začleněna do soudního a politického okresu Plzeň v Plzeňském kraji. Změna nastala v roce 1942, kdy při tzv. Heydrichově správní reformě byla obec začleněna do politického okresu Plzeň-venkov, který nezahrnoval nově vzniklé statutární město Plzeň. K obci patřil ještě Dykův mlýn.

Na základě Stadionova zřízení, později podle rámcového říšského obecního zákona (č. 18/1862 říšského zákoníku) a obecního zřízení a volebního řádu pro Čechy (č. 7/1864 zemského zákoníku), byl v obci volen obecní výbor s tříletým funkčním obdobím, který ze svých řad volil obecní představenstvo složené ze starosty a alespoň dvou radních. Voliči byli rozděleni do sborů podle volebního cenzu. Před rokem 1908 se v obci volilo ve dvou sborech 8 členů výboru, ale od tohoto roku, protože oprávněných voličů bylo více než 100, se volilo 12 členů výboru ve třech sborech.

Na základě novely obecního zřízení a volebního řádu z roku 1919 (zákony č. 75/1919 Sb. a č. 76/1919 Sb.) bylo voleno obecní zastupitelstvo se čtyřletým (po roce 1933 šestiletým) funkčním obdobím. Zastupitelstvo ze svého středu volilo starostu a obecní radu.

Při obecním úřadu byly ustanoveny komise finanční, stavební a od roku 1927 také letopisecká. Obecní zastupitelstvo ustanovovalo své zástupce do knihovní rady, osvětové komise, honebního výboru a Místní školní rady v Německé Bříze.

Obec vlastnila kromě zemědělských pozemků, které propachtovávala místním rolníkům, kovárnu čp. 38 a pastoušku čp. 18, které využívali obecní služebníci, kovář a pastýř. Obec si dále vydržovala zvoníka a polního hlídače. Lesy a cihelna na katastru obce byly součástí obecního statku a až do roku 1919 je spravovali starousedlí, pak je převzala obec, která si na jejich správu nově najímala lesního hajného.

Původně do Německé Břízy vedla okresní silnice jen ze Zruče. V roce 1905 byla prodloužena přes Dykův mlýn až k Hromnici. Směrem na Třemošnou byla okresní silnice postavena až v roce 1940. V roce 1929 proběhla v obci elektrifikace a v roce 1939 bylo vybudováno obecní koupaliště.

Od roku 1911 působil v obci sbor dobrovolných hasičů, od 1914 Tělovýchovná jednota Sokol a po první světové válce i Dělnická tělovýchovná jednota. Obec se zapojila do dvou humanitárních projektů. V roce 1921 byl zvolen výbor „Ruské Akce“ na pomoc imigraci ze sovětského Ruska a v roce 1941 byla zbourána kovárna a na jejím místě s pomocí Ústavu pro péči o přestěhovalce vybudován obytný dům s byty pro uprchlíky z pohraničí. V tomto domě byly současně dvě místnosti pro obecní úřad.

Německá Bříza patřila do obvodu farnosti Druztová. Tam také chodily místní děti do školy. V roce 1869 byla zřízena obecná škola přímo v Německé Bříze. V roce 1884 byla škola rozšířena na dvojtřídní a v roce 1886 byla postavena obcí nová školní budova, do té doby sídlila škola v pronajatých prostorách.

Činnost obecního úřadu byla ukončena 16. května 1945 zvolením místního národního výboru. Prvním předsedou MNV se stal poslední starosta Josef Šimandl.

Starosty obce byli:

Jméno:	V letech:
František Kožíšek (rychtář)	1835
Josef Honomichl	1850–1855
Josef Kubíček	1855–1870
Antonín Valeš	1870–1874
Josef Plevka	1874–1884
Antonín Valeš	1884–1888
František Pavel	1888–1897
Antonín Krofta	1887–1900
Josef Valeš	1900–1919
Antonín Krofta	1919–1927
Josef Roubal	1927–1935
Antonín Krofta	1936–1938
Josef Šimandl	1939–1945

Vývoj počtu obyvatel a domů v obci:

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950
Obyvatel	453	571	643	619	698	681	697	600
Domů	60	70	81	84	95	96	115	146

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Fond Archiv obce Česká Bříza tvoří archiválie vzniklé činností Obecního úřadu v Německé Bříze, který fungoval od roku 1850 do roku 1945. Z dochovaných písemností není evidentní, kde a jakým způsobem byly ukládány. Od 17. února 1942 sídlil obecní úřad v novém obecním domě čp. 38.

K 9. lednu 1958 převzal Archiv města Plzně písemnosti od Místního národního výboru v České Bříze pod přírůstkovým číslem 19. Na základě územní reformy došlo v roce 1963 k delimitaci fondu do Okresního archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích, kde byl zapsán pod přírůstkovým číslem 107. V roce 1974 byla dodatečně z Archivu města Plzně předána hlavní kniha z let 1850–1912.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fondu AO Česká Bříza z let 1850–1945 (1951) o celkovém rozsahu 0,44 bm obsahuje 18 úředních knih, 2 podací protokoly a 3 kartony spisů. V roce 1958 ing. E. Kohlík fond obecního úřadu hrubě uspořádal a vyhotovil soupis písemností. Pořádání a inventarizace proběhly na základě vyhlášky 645/2004 sb. V průběhu inventarizace byl z fondu Archiv obce Česká Bříza převeden 1 podací protokol z let 1945–1949 o rozsahu 0,01 bm do fondu Místní národní výbor Česká Bříza.

Z dochovaných písemností není evidentní, jakým způsobem byly archiválie ukládány. S největší pravděpodobností byly na obecním úřadě spisy řazeny chronologicky, proto bylo při pořádání vytvořeno umělé schéma, které vychází ze schématu uvedeného v Metodickém návodu na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce z 31. ledna 2000 (čj. AS/1-284/2000), které bylo upraveno pro potřeby fondu. Archiválie byly rozděleny na I. Knihy, II. Spisový materiál a III. Účetní materiál. Při zpracování fondu a sestavení jeho inventáře archiváři vycházeli z Metodického pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. března 2010 (čj. SOAP/006-0767/2010) a jeho dodatku č. j. SOAP/006-1300/2014.

Při probíhající generální inventuře fondů došlo ke změně časového rozsahu archivního fondu, celkové metráže, počtu a ve skladbě evidenčních jednotek. V průběhu inventarizace nebyla provedena vnitřní skartace.

Skupina I. obsahuje jednak knihu zápisů ze schůzí obecních orgánů z let 1910–1928 (inv. č. 1), do které se zapisovaly i schůze místní školní rady (1910–1925) a honebního výboru (1920–1928), jednak evidenční knihy (inv. č. 2, 5–7) a lesní hospodářské plány (inv. č. 3 a 4). Ze skupiny II. se dochovaly dva podací protokoly z let 1940–1944 a 1944–1945 (inv. č. 8 a 9). Spisy byly rozděleny podle věcného hlediska (inv. č. 10–17). Skupina III. Účetní materiál obsahuje čtyři hlavní knihy z let 1850–1874, 1941–1942, 1943 a 1944 (inv. č. 18–21). V hlavní knize inv. č. 18 byly také zapisovány v letech 1866–1912 pachtý na obecní pozemky. Z účetních knih se dále dochoval pokladní deník chudinského fondu (inv. č. 22) a inventáře obecního jmění a pozemků (inv. č. 23–28). Do podskupiny Účty byla zařazena účetní uzávěrka za rok 1944, která byla dodatečně vyhotovena MNV (inv. č. 29).

Do inv. č. 2, 5 a 22 následně zapisoval MNV v České Bříze. Protože většina zápisů je z období existence obecního úřadu, byly knihy ponechány ve fondu Archiv obce Česká Bříza.

Písemnosti jsou, vyjma několika dvojazyčných česko-německých tiskopisů z doby okupace, psané česky a v době zpracování fondu se až na drobná poškození prachem nacházely ve vyhovujícím stavu, nevyžadujícím restaurátorský ani konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Fond Archiv obce Česká Bříza poskytuje základní fakta o činnosti obecní samosprávy. Zásadní informace se dají nalézt v knize zápisů ze schůzí obecních orgánů a v účetních knihách. Cenným zdrojem údajů o fungování samosprávy před první světovou válkou je Pamětní kniha obecné školy v Německé Bříze 1869–1917, která je uložena ve fondu Základní devítiletá škola v České Bříze 1869–1978 (1979). Řídící učitel Ferdinand Kajer v ní zaznamenal také průběh a výsledky obecních voleb.

V. Záznam o uspořádání fondu a zpracování archivní pomůcky

Fond Archiv obce Česká Bříza 1850–1945 (1951) uspořádala Kateřina Nová a Mgr. Jiří Kříž. Inventář zpracoval Mgr. Jiří Kříž v lednu 2012 a v březnu 2015 ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

V Plasích 23. 03. 2015

Mgr. Jiří Kříž

Seznam použitých pramenů a literatury

I. Archivní prameny

a) Prameny

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, *Základní devítiletá škola v České Bříze 1869–1978 (1979)*, inv. č. 1, Pamětní kniha, 1869–1917.

b) Tištěné prameny

Sbírka zákonů republiky Československé. 1950 (částka 2, 18. 1.)

Sbírka zákonů republiky Československé. 1952 (částka 10, 25. 4.)

Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich, 1849.

Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich, 1862, Teil IV., (Nr. 13, 5. 3.).

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, 1919 (částka 16., 31. 1. a 7. 2.).

Verzeichniss der Orts–Gemeinden im Königreiche Böhmen. Prag 1861.

Zákony a nařízení pro Království české, 1864 (částka 2., 16. 4.).

II. Literatura

BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří: *Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska*. Mariánská Týnice 2008.

CAIS, Petr: Účetní materiály kamerálního účetnictví obecní samosprávy v Čechách v letech 1918–1945 (se zřetelem k situaci v českém pohraničí). *Archivní časopis*, 2006, roč. 56, s. 249–285.

FLÖGEL, Jaroslav: *Praktická příručka pro obecní a okresní funkcionáře*. Praha 1933.

Historický lexikon České republiky 1869–2005. I. díl. Praha 2006.

Historický lexikon České republiky 1869–2005. II. díl. Praha 2006.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha 2005.

KATANČÍKOVÁ, Jiřina – VITOUŠOVÁ, Marie – ČERNÁ, Marie: *Národní škola v Jarově 1894–1959: inventář*. [tiskem nepublikovaná archivní pomůcka č. 47]. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích 1983.

MARTÍNEK, Zdeněk: Archiv obce – příspěvek k vymezení a charakteristice archivního fondu. *Archivní časopis*, 1999, roč. 49, zvláštní příloha.

NOVÁKOVÁ, Božena a kol.: *Zeměpisný lexikon ČR. Obce a sídla A – M*. Praha 1991.

PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny*. I. díl A–H. Praha, 1949.

SCHELLE, Karel: *Vývoj české veřejné správy*. Ostrava 2008.

ŠÁRA, Jan: Z minulosti Rokycan. In: *Město Rokycany a okres*. Praha 1938, s. 3–8.

Inventární seznam

Inv.č.	Obsah	Časový rozsah	Ev. jedn. č.
I. Knihy			
1. Správní knihy			
1	Zápisy ze schůzí obecního (výboru) zastupitelstva (1910–1928) Zápisy z obecní rady (1921–1928) Zápisy z obecní finanční a komise (1919–1928) Zápisy z obecního trestního senátu (1921–1928) Zápisy ze schůzí místní školní rady (1910–1925) Zápisy ze schůzí honebního výboru (1920–1928)	1910–1928	ukn 1
2. Evidenční knihy			
2	Evidenční kniha vydaných domovských listů	1926–1945 (1951)	ukn 2
3	Lesní hospodářský plán na léta 1917–1926	1917	ukn 3
4	Lesní hospodářský plán na léta 1928–1937 (v příloze: Porostní mapa obecního lesa Německé Břízy, Dominik Šašek, Plzeň, 1:5760, tuž, papír, 64 x 51 cm)	1927	ukn 4
5	Evidenční kniha vydaných vysvědčení zachovalosti	1939–1945 (1951)	ukn 5
6	Evidenční kniha stálých dovolenců a záložníků	1891–1916	ukn 6
7	Evidenční kniha neaktivního mužstva zemské obrany	1903–1916	ukn 7
II. Spisový materiál			
1. Registraturní pomůcky			
8	Podací protokol (15. 7. 1940–5. 1. 1944)	1940–1944	ppr 1
9	Podací protokol (5. 1. 1944–8. 9. 1945)	1944–1945	ppr 2
2. Spisy			
10	Agenda domovského práva (seřazena abecedně podle příjmení A–Z)	1884–1944	kar 1
11	Obecní funkcionáři	1925–1942	kar 1
12	Pozemnostní archy	1913–[1938]	kar 1
13	Výstavba obecního koupaliště a okresní silnice	1938–1940	kar 1
14	Stavební spisy a plány budov v obci	1852–1935	kar 2
15	Seznam osob povinných odvodem	1860–1916	kar 2
16	Seznamy zeměbrany	1892–1916	kar 2
17	Postoupení práv rybolovu	1926	kar 2
II. Účetní materiál			
1. Účetní knihy			
18	Hlavní kniha (1850–1874) Pachtovní kniha obecních polí (1866–1912)	1850–1912	ukn 8
19	Hlavní kniha	1941–1942	ukn 9

Inv.č.	Obsah	Časový rozsah	Ev. jedn. č.
20	Hlavní kniha	1943	ukn 10
21	Hlavní kniha	1944	ukn 11
22	Pokladní deník chudinského fondu	1941–1945 (1948)	ukn 12
23	Inventář obecního jmění (mimo pozemky a veřejný statek)	1923–1933	ukn 13
24	Inventář obecního jmění (mimo pozemky a veřejný statek)	1934–1936	ukn 14
25	Inventář obecního jmění (mimo pozemky a veřejný statek)	1937–1939	ukn 15
26	Inventář obecního jmění (mimo pozemky a veřejný statek)	1940–1942	ukn 16
27	Inventář obecního jmění (mimo pozemky a veřejný statek)	1943–1945	ukn 17
28	Inventář obecních pozemků a veřejného statku	[1923]	ukn 18
2. Účty			
29	Účetní uzávěrka	1944 (1946)	kar 3

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Česká Bříza
Značka archivního fondu:	AO Česká Bříza
Časový rozsah:	1850–1945 (1951)
Počet evidenčních jednotek:	23 (18 úředních knih, 2 podací protokoly a 3 kartony)
Počet inventárních jednotek:	29
Rozsah v bm:	0,44
Stav ke dni:	23. 03. 2015
Zpracovatelé archivního fondu:	Kateřina Nová, Mgr. Jiří Kříž
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Jiří Kříž
Počet stran:	11
Počet exemplářů:	4
Schválila:	PhDr. Hana Říhová dne 23. 03. 2015 č. j. SOAP/060-90/2015